

UPPSALA
UNIVERSITET

Institutionen för ABM,
estetik och kulturstudier

Missionärsarkiv
En studie i forskningspotential

Sofie Johansson

Kandidatuppsats, 10 poäng ht-03

Handledare: Johanna Widenberg

ISSN 1651-6087

Uppsats i Arkivvetenskap nr: 8

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	1
1. Inledning.....	2
2. Bakgrund.....	4
2.1. Forskningsläge	4
2.2. Svenska Kyrkans Mission	5
2.3. Svenska kyrkans mission i Indien: framväxt och utveckling	6
2.4. Sjukvård och diakoni	8
3. Syfte och frågeställningar	10
4. Material, avgränsning och metod	11
5. Presentation av arkiven	12
5.1. Agnes Diehls och Carl Gustav Diehls arkiv	12
5.2. Maja Jonssons arkiv.....	13
5.3. Fredrik Kugelbergs arkiv	14
6. Missionärsarkivens forskningspotential	17
6.1. Indiens samhälle ur missionärernas perspektiv	17
Missionens rasistiska mentalitet	17
Det Indiska samhället.....	18
6.2. Världskrigen och samarbetet med Leipzigmissionen	20
6.3. Missionens sjukvård och diakonissverksamheten	21
7. Förhållandet mellan SKM:s arkiv och missionärsarkiven	24
8. Slutdiskussion	26
9. Sammanfattning	29
Bilaga 1	31
Käll- och litteraturförteckning.....	32
Otryckta källor	32
Litteratur	32
Elektroniska källor	32

1. Inledning

När jag gjorde min femveckors praktik på kyrkokansliets arkiv i Uppsala fick jag förteckna personarkiv som tillhört en missionär, en typ av personarkiv som jag hädanefter refererar till som missionärsarkiv. Det var väldigt spännande och väckte mitt intresse för missionärer och de arkiv de lämnar efter sig. Jag började fundera på vad dessa arkiv används till och ställde mig frågan om de för det mesta används till biografier om personerna i fråga och om det finns några andra forskningsområden för dessa. Frågeställningarna utvecklades till ett uppsatsämne, men på grund av tidsbristen, så insåg jag att jag inte skulle ha tid att undersöka hur arkiven används, så jag koncentrerade mig på frågan om vilken forskningspotential dessa arkiv har, vad det är som kännetecknar dessa arkiv och vad det finns i dem som man inte kan få från andra arkiv som t.ex. svenska kyrkans missionsstyrelses arkiv. Mina frågeställningar lyder: Vad har missionärsarkiven för forskningspotential och vad är det som skiljer dem från andra typer av missionsarkiv, som t.ex. Svenska kyrkans missionsstyrelses arkiv? Mina frågeställningar rör missionärsarkiv i allmänhet, men jag har i denna uppsats valt att beröra endast tre missionärsarkiv från kyrkokansliets arkiv i Uppsala. som får fungera som exempel på missionärsarkiv i allmänhet. Av denna anledning har jag försökt att välja tre arkiv från missionärer som varit sysselsatta inom olika områden för att få så breda utgångspunkter för jämförelser som möjligt. Dessa personer har också verkat inom samma geografiska område i Indien, Tamil Nadu (se bilaga 1), vilket även det underlättar vid jämförelser.

Det första arkivet är missionsläkaren Fredrik Kugelbergs arkiv med handlingar från åren 1904 till 1930, det andra är lärarinnan och missionären Maja Jonssons arkiv med handlingar från åren 1890 till 1976 och den tredje är makarna Agnes Diehls och Carl Gustav Diehls arkiv med handlingar från åren

1925 till 1993. Carl Gustav Diehl var missionär och Tamulkyrkans¹ biskop i Tranquebar (nuvarande Tarangambadi) i Indien. Agnes kom till Indien för att arbeta som sjuksköterska, men när hon gifte sig med Carl Gustav så avgick hon officiellt inom missionens tjänst, som fruar gjorde på den tiden. Men hon arbetade sida vid sida med Carl Gustav ofta med ett administrativt ansvar.

Denna uppsats hör till den gren inom den arkivvetenskapliga forskningen som Berndt Fredriksson benämner empirisk arkivvetenskap, som undersöker de faktiska förhållandena rörande arkiv, arkivbildare och arkivverksamhet.² Målgruppen är arkivanvändarna och jag vill med denna uppsats ge arkivanvändarna insikter om vad som finns i missionärsarkiven och de möjligheter som finns när det gäller forskning i dessa.

---

¹ Tamulkyrkan är the Tamil Evangelical Lutheran Church (T.E.L.C.) men kommer hädanefter att refereras som Tamulkyrkan även om det finns flera kyrkor i det indiska området Tamil Nadu som kallas för Tamulkyrkan.

² Fredriksson, Berndt, 2002, "Arkivvetenskap – historia och framtid", s. 79.

2. Bakgrund

2.1. Forskningsläge

I författandet av denna uppsats har det varit nödvändigt att studera den svenska missionens historia i Indien för att kunna ge en bra bakgrund och stöd till uppsatsen. Jag har med avsikt inte gått alltför djupt in på den svenska missionens historia i allmänhet, utan jag har med avsikt fördjupat mig på missionen i Indien eftersom det har varit mest relevant för mig. Det finns en hel del litteratur i detta ämne och jag har använt mig av de verk som jag tycker ger en bra och övergripande bild av missionen i Indien.

Svenska Kyrkans Mission (SKM) fyllde 75 år 1949 och i samband med det gav Svenska Kyrkans Missionsstyrelse ut en bok om den svenska missionens gångna 75 åren där missionen i Indien finns med som en del. Boken består av artiklar skrivna av människor inom kyrkans och missionens värld och den artikel jag använt heter "Vår mission genom 75 år", skriven av den dåvarande missionsdirektorn Arvid Bäfverfeldt.³ Artikeln har nu blivit lite till åren och språket känns rätt gammalmodig, men trots är det en ingående och bra historik av SKM:s tillblivelse och utveckling fram till 1949 och det finns även redogörelser för den svenska missionens framväxt i de olika missionsfälten, som 1949 bestod av Zulufältet, Rhodesiafältet, Tanganyikafältet, Indiafältet och Kinafältet, vilket är till stor fördel. I samma verk finns också en artikel av Maj Björck, som 1913 startade Svenska Kvinnors Missionsförening, som baseras på en intervju av Fredrik Kugelberg, vilken därför har lite men värdefull information om Kugelberg själv.⁴

En artikel skriven av Carl F. Hallencreutz, SKM:s dåvarande prodirektor, är ett utmärkt komplement till Bäfverfeldts artikel.⁵ Hallencreutz har dessutom använt den sistnämnda som bakgrund till sin egen artikel Den ingår i Svenska

---

³ Bäfverfeldt, Arvid, 1949, "Vår mission genom sjuttiofem år". s. 11-129.

⁴ Björck, Maj, 1949, "Läkandets tjänare". s. 186-189.

⁵ Hallencreutz, Carl F, 1974, "25 otroliga år. Linjer i SKM:s utveckling 1949-1974, s. 25-70.

Kyrkans Missions årsbok 1974 och ger en historik över SKM:s verksamhet från 1949 fram till 1974. Till skillnad från Bäfverfeldts artikel är den inte uppdelad i missionsfält utan i olika ämnesområden. Detta är dels bra eftersom det tydliggör olika linjer i missionens utveckling, samtidigt kan det ibland bli lite rörigt om man är intresserad av ett visst område och antingen måste leta efter bitar i texten eller läsa igenom hela texten fast man endast är intresserad av ett område. Dessutom skulle en utförligare del om missionssjukvården ha behövts.

Jag har använt mig av ytterligare en historik som är skriven av Herman Sandegren.⁶ Den är emellertid från 1924 och berör endast en bit av den tidsperiod jag behandlar och är därför inte till någon större nytta för mig. Den har däremot varit användbar när det gäller missionssjukvårdens tillblivelse, då jag inte hittat några andra verk som behandlar ämnet till någon större del.

Carl Gustav Diehl utkom 1974 med en bok baserad på sina upplevelser som missionär som berör främst den evangelisk-lutherska Tamulkyrkans framväxt och verksamhet, vilket gör att den är alltför djupgående inom det ämnet än vad som är nödvändigt för mig. Den är emellertid väldigt intressant i och med att det är Carl Gustav Diehl själv som skrivit den och har i och med detta varit ett stöd i min analys av hans handlingar.⁷

I alla dessa artiklar och verk har förutom litteratur och handlingar från olika arkiv även handlingar från SKM:s arkiv använts. Sandegren säger sig ha använt sig av ”missionsarkiven” i Uppsala med vilket jag antar menas SKM:s arkiv. Huruvida man använt sig av missionärsarkiv finns inga uppgifter i någon av de verk jag använt mig av. Jag antar däremot att Carl Gustav Diehl förutom de källor som finns nämnda i hans verk även har använt sig av sitt eget arkiv även om det inte nämns i hans litteraturförteckning. I en artikel av Maj Björck artikel finns inga källhänvisningar och jag antar därför att hon baserat sin artikel endast på intervjun med Fredrik Kugelberg.

2.2. Svenska Kyrkans Mission

SKM bildades 1874 under en tid av förnyelse då många väckelserörelser uppstod. Svenska kyrkan uppfattades som en del av det gamla samhället och tiderna var dåliga för kyrkan. Man behövde förnyelse och det var i detta

---

⁶ Sandegren, Herman, 1924, *Svensk mission och indisk kyrka. Historisk skildring av svenska kyrkans arbetet i Sydindien*

⁷ Diehl, Carl Gustav, 1974, *Arvet från Tranqebär*

sammanhang som SKM bildades Ett annat syfte var att starta självständiga inhemska kyrkor i de olika missionsfälten, vilka var belägna i Afrika, Asien, Latinamerika och Mellanöstern.⁸

När SKM bildades var dess ledande organ då liksom nu, missionsstyrelsen som även tillsatte missionärerna och ett arbetsutskott beredde ärenden för styrelsen. Ordförande var ärkebiskopen och styrelsens ledamöter utsågs av kyrkomötet, Svenska Kyrkans beslutande organ. 1880 tillsattes också en missionsdirektor med uppgift att representera missionsstyrelsen och utöva ledningen av missionsarbetet. Direktorn fick efter hand utökade arbetsuppgifter och 1915 beslutades det att direktorn skulle tjänstgöra som styrelsens ombud och förste sekreterare. 1947 fanns på sekretariatet bland andra en fältsekreterare, ekonomisekreterare, hemlandssekreterare, en studiesekreterare och en kvinnlig sekreterare som hade kontakt med det kvinnliga arbetet⁹. Organisationen utökades så småningom och 1974 fanns en fältavdelning, en informationsavdelning och en administrativ avdelning. Efter 1949 och framåt skedde en förändring i arbetsmönster. Missionsråden på fälten skötte missionsarbetet för fältet och missionsstyrelsen i Sverige skötte det övergripande arbetet och det ekonomiska arbetet. I och med att de inhemska lutherska kyrkorna på fälten blev självständiga från missionen tog de över missionsarbetet och missionsråden förlorade efter hand sin funktion. SKM fick därefter uppgifter av samverkande karaktär och idag har SKM har inga egna missionsfält.¹⁰ Idag går missionsarbetet ut på samarbete med kyrkor i världen som även kan vara av andra traditioner än den lutherska. Vissa av dessa kyrkor är ett resultat av det svenska missionsarbetet.¹¹

2.3. Svenska kyrkans mission i Indien: framväxt och utveckling

Svenska kyrkan har bedrivit mission i Tamil Nadu, en delstat i södra Indien, sedan 1876 då Svenska missionssällskapet¹² överlämnade sitt arbetsfält till SKM. Indien var då koloniserat av England sen början av 1800-talet och blev

---

⁸ Furberg, Tore, *SKM i backspegeln* <http://www.svenskakyrkan.se/skm/>, 2004-01-03

⁹ Bäfverfeldt, 1949, s. 14 ff.

¹⁰ Hallencreutz, 1974, s. 60 ff.

¹¹ *Historik*, <http://www.svenskakyrkan.se/skm/>, 2004-01-03

¹² Svenska missionssällskapet bildades 1835 och var ett av många missionssällskap som bedrev mission innan svenska kyrkan beslöt att missionen var en kyrkans angelägenhet.

inte självständigt förrän 1947. Men missionen i Tamil Nadu var emellertid inte egentligen svenska kyrkans från början utan var under tysk ledning med centrum i Leipzig, den så kallade Leipzigmissionen. Den tyska missionen kom liksom den svenska från den evangelisk-lutherska kyrkan och därför kunde de båda missionerna inleda ett samarbete, men den svenska missionen var helt under tyskarnas ledning och hade inte mycket att säga till om. I Sverige växte emellertid i slutet av 1800-talet ett missionsintresse och man började känna av ett starkare behov av självständighet. Man förde förhandlingar med Leipzigmissionen för att få en mer självständig ställning. Man ville att vissa stationer skulle betecknas som svenska, besättas med svenska missionärer och ha äganderätt till missionsegendomen. Om missionen i Tamil Nadu fick en svensk karaktär kunde dessutom intresset för missionen öka ytterligare i hemlandet. Man var dock angelägen att behålla samarbetet mellan de båda missionerna för att få en enad luthersk kyrka i Tamil Nadu. Missionskyrkorådet i Tranquebar, som var sammansatt av både tyskar och svenskar, var positiv till svenskarnas önskan och 1901 beslutades att svenskarna skulle få ett särskilt arbetsområde på södra delen av missionsfältet¹³, vilket bl.a. omfattade stationerna Madurai, Pudukkottai och aneikadu. Man fick emellertid inte full äganderätt till egendomen. Under de följande åren ökades antalet stationer och alltfler missionärer sändes ner från Sverige till Indien. Svenskarna var emellertid inte helt nöjda med arrangemanget, man ville inte följa de tyska ordningarna och man hade också svårt att förstå tyskarna och deras sätt. År 1914 kom man slutligen överens om att det svenska arbetet hädanefter skulle kallas Svenska Kyrkans Mission och att egendomen skulle tillhöra den och man fick dessutom ökad representation i missionsledningen. Trots detta påstod tyskarna att det var de som hade den ledande ställningen. De hade ju trots allt haft missionsverksamhet där längre än svenskarna och ansåg sig ha rätt till att ha ledningen och även skillnader i missionsverksamheten vållade motsättningar mellan svenskarna och tyskarna.¹⁴ När denna överenskommelse träffats år 1914 gjorde det första världskriget att de tyska missionärerna var tvungna att resa hem eftersom de var på engelsk mark. Det innebar att den svenska missionen fick temporärt överta skötseln för hela tyska arbetsfältet, vilket innebar en hel del arbete för svenskarna. Detta lade också en stor ekonomisk börda på missionen. Trots svårigheterna lyckades man emellertid fullfölja arbetet ända tills tyskarna började återvända 1926.

---

¹³ D.v.s. Tamil Nadu, även kallad Indienfältet i missionsssammanhang.

¹⁴ Bäfverfeldt, 1949, s. 77.

Tyskarna kunde emellertid endast sända missionärer till ett litet område av fältet och då överläts vissa tidigare tyska stationer som inte kunde besättas med all egendom till SKM.

Ett nytt världskrig startade 1939 vilket gjorde att den svenska missionen återigen fick ta över ansvaret för tyskarnas arbete. Men vid den här tiden hade Tamulkyrkan en starkare ställning än vid första världskriget och kunde därför ta en del av ansvaret.¹⁵ Förhållandet till Tamulkyrkan är det andra samarbetet som kännetecknar svenska kyrkans indienmission. Tamulkyrkan hade funnits sedan omkring 1860-talet, men stod då helt under missionsrådets ledning som från början bestod av endast den tyska missionen och senare också den svenska. Missionsrådet var den högsta ledningen på fältet. Man strävade efter att bygga upp en indisk kyrka med inhemska, tamuliska präster. De första tamuliska prästerna vigdes 1860 och successivt ökades antalet präster och deras ansvar inom kyrkoverksamheten. Även Tamulkyrkans ansvarsområden utökades efterhand och en önskan om självständighet och frigörelse från de två missionerna växte fram. Efter första världskriget då tyskarna hade dragit sig tillbaks från Indien fruktade man att Leipzigmisionens egendom skulle konfiskeras av staten och ville därför överlåta den till den tamuliska kyrkan. För att detta skulle genomföras måste kyrkan vara en juridisk person och behövde en författning. Tamulkyrkan födelsedatum anses vara den 14 januari 1919 då den fick en egen konstitution och därmed blev självständig. Fortfarande hade emellertid de två missionerna, den tyska och den svenska, rätt till insyn på viktiga områden.¹⁶ I januari 1944 skedde överläggningar där man angav riktlinjer för hur samarbetet mellan Tamulkyrkan och missionerna skulle utformas. Man ville att missionerna skulle bli underställda den tamuliska kyrkans ledning och att missionärerna skulle anställas på kallelse från den. Detta var också något som skedde 1950 då man reglerade arbetsformerna för Tamulkyrkan och SKM. Allt arbete inom kyrkans område som tidigare utförts av missionerna skulle underordnas kyrkans ledning, med vissa undantag som t.ex. diakonissverksamheten. Denna fanns under en styrelse med representanter från både från mission och kyrka.¹⁷

2.4. Sjukvård och diakoni

---

¹⁵ Bäfverfeldt, 1949, s. 73ff.

¹⁶ Bäfverfeldt, 1949, s. 80ff.

¹⁷ Hallenkreutz, 1974, s. 29ff.

Missionens i Indien sjukvård startades av de tyska systrarna, men Fredrik Kugelberg var en av dem som byggde upp missionssjukvården. Han började sin verksamhet i Pattukottai, men snart insåg man att ett sjukhus behövde byggas för att verksamheten skulle utvecklas. Man valde att bygga sjukhuset i Tiruputtur, en ort på landsbygden där tillgång till sjukvård var liten, till skillnad från städerna där statens sjukvård fanns. Tiruputtur var dessutom en plats där man misslyckats att omvända människorna och man hoppades på detta sätt kunna nå dem med kristendomen. Sjukhuset öppnades av Kugelberg 1909. Ryktet om det nya sjukhuset spreds snabbt och sjukhuset växte till ett stort landsortslasarett.¹⁸ Där fanns också en utbildningsanstalt för manliga och kvinnliga sjukvårdare, där många indiska läkare fått sin utbildning.¹⁹

En diakonianstalt²⁰ har grundats av den indiska lärarinnan och diakonissan Lydia Vedanayakam som var biträdande föreståndarinna vid ett läroverk i Tanjore (idag Thanjavur). Lydia kände emellertid en dragning till diakonistjänst och uppmuntrades till detta av biskop Johannes Sandegren. Hon reste till Sverige och Tyskland för studier och återvände till Indien 1937 för att påbörja grundläggandet av en kvinnlig diakoni i Tamulkyrkan. 1939 invigdes ett hem för invalider i Tanjore som kallades Bethesda där det också fanns förberedande kurser för utbildning av blivande diakonissor²¹ 1944 öppnades också barnhemmet Bethlehem. Från början var Lydias arbete fristående från kyrkan, men man kände behov av en organisering av arbetet och 1944 tillsattes en diakonisstyrelse och stadgar för diakonissarbetet uppgjordes. Man beslöt att Lydia skulle invigas till diakonissa, vilket skedde 1945 och de följande åren invigdes fler till diakonissor.²²

---

¹⁸ Sandegren, 1924, s. 204 ff.

¹⁹ Bäfverfeldt, 1949, s. 99 f.

²⁰ Diakoni = församlingsarbete t.ex. bland ungdom eller sjuka

²¹ Bäfverfeldt, 1949, s. 100.

²² Maja Jonssons arkiv, volym 4

3. Syfte och frågeställningar

Det finns idag en hel del litteratur om SKM och missionen i Indien. Dessa verks författare har i många fall använt sig av arkiv i sitt författande, men efter mitt läsande av denna litteratur så har jag märkt en tendens att de i de flesta fall använt sig av Svenska kyrkans missionsstyrelsens arkiv och andra missionsorganisationers arkiv. Missionärsarkiv innehåller säkerligen också en hel del material som kan vara användbart vid olika sorters undersökningar. Missionärsarkiv används med all säkerhet, men används de till annat än till biografier över missionärerna? Tänker man överhuvudtaget på att det kan finnas relevant information rörande andra ämnen i personarkiven också? Detta är i och för sig relevanta frågor, men det kan vara svårt att få svar på dem. Att göra en undersökning över hur missionärsarkiven används skulle vara väldigt intressant och ge en bra bakgrund till mina frågeställningar, det skulle emellertid kräva en hel del tid, vilket jag inte har, om det nu överhuvudtaget är möjligt att få svar på en sån undersökning. Jag måste istället koncentrera mig på mitt huvudproblem. Då kommer vi till uppsatsens syfte.

Jag tycker det är väldigt viktigt att missionärsarkiven används och att man tar till vara på deras fulla potential. Det kanske är så att forskare inte vet så mycket om vad som finns i dessa arkiv och tänker att det inte är nåt relevant för deras undersökning. Kanske finns det emellertid outnyttjade resurser och en forskningspotential i missionärsarkiven som inte är allmänt känd. Jag vill föra fram arkiven i ljuset och inspirera människor till att utnyttja arkivens fulla potential. Syftet är alltså att ta reda på vad som är speciellt för dessa arkiv och vad de har för kvalitéer som skiljer dem från andra arkiv som används till forskning om mission, t.ex. SKM:s arkiv. Mina frågeställningar lyder som följande:

- Vad har missionärsarkiven för forskningsmöjligheter?
- vad är det som skiljer missionärsarkiven från andra typer av missionsarkiv, som t.ex. Svenska kyrkans missionsstyrelsens arkiv?

4. Material, avgränsning och metod

I kyrkokansliets arkiv i Uppsala finns ett antal personarkiv efter missionärer i SKM:s tjänst från året då missionen startade, 1874, fram till idag. Det finns ett rätt så stort antal arkiv efter missionärer som verkat i Afrika, Indien, Kina och Malaysia. På grund av tidsbrist var jag tvungen att välja ut endast några arkiv av de personarkiv som fanns och tre stycken är vad jag ansåg att jag borde hinna med. Att välja arkiv från personer som varit i samma land var ju då lämpligt och för att få bra utgångspunkter för jämförelser ville jag också välja tre personer med olika sysselsättningar inom missionen. Jag valde delstaten Tamil Nadu i södra Indien eftersom jag redan var insatt i ett personarkiv från den trakten, nämligen Agnes Diehls och Carl-Gustav Diehls arkiv, som jag stiftade bekantskap med under en praktikperiod där jag förtecknade just det arkivet. Då väcktes också mitt intresse för missionen i Indien. Efter samråd med Stefan Kardell på arkivet valde jag ytterligare två personarkiv, Fredrik Kugelbergs arkiv och Maja Jonssons arkiv. Carl Gustav Diehl var bl.a. biskop i Tamulkyrkan i Tranquebar, Fredrik Kugelberg var missionsläkare och Maja Jonsson var till största delen av sin vistelse föreståndare för ett skolhem för flickor i Tanjore. Genom detta urval får jag inblickar i tre olika missionärsverksamheter och tre olika personers syn på saker och ting och kan söka efter samband och röda trådar i tre olika missionsverksamheter.

Jag har skrivit denna uppsats inom ramen för den empiriska arkivvetenskapen med arkivanvändarna som målgrupp. Uppsatsen är av kvalitativ natur. Fråga ett har jag utfört genom en deskriptiv metod. Genom att undersöka och beskriva arkiven har jag undersökt deras forskningspotential. För att besvara fråga två har jag använt en komparativ metod. Jag har undersökt SKM:s organisation och verksamhet under den period de arkiv jag har undersökt rör sig i och jag har genom att studera SKM:s arkivförteckning jämfört detta arkiv med de missionärsarkiv jag valt ut. Jag har förutom detta studerat relevant litteratur som komplement till uppsatsen och för att ge en bakgrund till ämnet. Jag har använt mig av verk som ger en övergripande och klar bild av den svenska missionens historia i Indien.

5. Presentation av arkiven

5.1. Agnes Diehls och Carl Gustav Diehls arkiv

Carl Gustav Diehl (1906-1995) föddes i Malmö. Efter studentexamen 1925 blev han teol. Kand. i Lund 1929 och prästvigd där 1930. Från 1930-1932 var han präst i Hjärnarp, som ligger några mil norr om Lund. 1932 reste han till Indien som missionär och var verksam i Madurai och Usilampatti innan han 1936-1940 var verksam vid kyrkans läroverk, Union Christian Highschool i Madurai. 1940-1943 var han församlingspräst i Tiruvallur, 1943-1947 lärare vid Gurukuls prästseminarium i Madras och 1948-1953 åter i Madurai vid U.C. Highschool. 1956 disputerade han för fil. doktorsgraden i religionshistoria och blev docent i Lund. Han var universitetslärare där 1954-1959. 1960 blev han direktor för SKM:s styrelse och även docent i religionshistoria i Uppsala. 1964-1969 var han ordförande i Svenska missionsrådet. 1967 kallades han tillbaka till Indien som Tamulkyrkans biskop av Tranquebar. Han pensionerades 1972 och återvände då till Sverige. Han var gift med Agnes, född Friberg.²³ Hon föddes 1904 i Hälsingborg. Efter studentexamen vid Ebba Lundbergs högre läroverk för flickor i Hälsingborg genomgick hon Röda korsets sjuksköterskeskola 1927-1930. 1933 reste hon till Indien för att arbeta som sjuksköterska vid missionärssjukhuset i Tiruputtur. Två år senare gifte hon sig med Carl Gustav Diehl. Då slutade hon officiellt sin tjänst som missionär, vilket var fallet när kvinnorna gifte sig, men hela sitt liv arbetade hon vid sin mans sida.²⁴

Arkivet är ett rätt stort personarkiv omfattande 52 volymer i 6 serier från åren 1925 till 1993. Serie 1 består av personliga handlingar från 1938 till 1967 och består av makarnas almanackor och Agnes Diehls resedagböcker. I almanackorna står det emellertid inte så mycket och resedagböckerna handlar

---

²³ Carl Gustav Diehls personalkort, SKM:s arkiv, kyrkokansliets arkiv, Uppsala

²⁴ Agnes Diehls personalkort, SKM:s arkiv, kyrkokansliets arkiv, Uppsala

om när de varit på besök i Afrika och innehåller utförliga skildringar ur deras liv. Serie 2 är indelad i två underserier: 2 A: Carl Gustav Diehls handlingar och 2 B: Agnes Diehls handlingar. 2 A innehåller predikningar, manuskript och föredrag från 1925 till 1970. Diehl var en erkänd indolog och det finns i denna serie en hel del värdefull information om Indien sett ur hans ögon. 2 B innehåller predikningar, manuskript och föredrag från åren 1938 till 1966 och även här kan man finna skildringar av Indien. Serie 3 är den största serien och är indelade i 3 A: inkomna brev från åren 1939-1993 och 3 B: inkomna och utgående brev från åren 1936 till 1975. Den största delen av breven är Carl Gustav Diehls, men även Agnes Diehls brev förekommer som har en mestadels privat karaktär, medan Carl Gustav Diehls brev både är personliga brev till familj och vänner och brev rörande verksamheten. Carl Gustavs brev sträcker sig under nästan hela hans yrkesverksamma liv, från åren 1936-1993, och speglar ingående de olika yrkesroller han haft, både som missionär och under livet i Sverige. Serie 4 innehåller handlingar från verksamheten från åren 1939 till 1971 dessa handlingar rör konferenser och protokoll och dylikt och innehåller inte lika mycket personlig information som de övriga serierna. Serien är emellertid inte så stor, så huvuddelen av handlingarna från hans verksamhet borde finnas på annat håll. Serie 5, samlingar, innehåller en serie med fotografier från 1934 till 1971, en serie med trycksaker bestående av tidningar på tamil, föreläsningsprogram och pressklipp, och en serie med reseminnen.

5.2. Maja Jonssons arkiv

Maja (Maria) Jonsson (1890-1976) föddes 3 januari 1890 i Hedvig Eleonora församling i Stockholm. Hon genomgick folkskola och var därefter anställd under 12 år vid broderiavdelningen i Otto Halldéns Fabriks- och Handels AB. Från augusti 1919 till maj 1922 läste hon på Ateneums Folkskoleseminarium i Stockholm där hon tog folkskollärarexamen och under februari och mars 1923 genomgick hon en missionskurs i Uppsala. Samma år reste hon som missionär till Indien. 1924 var hon vikarierande husmor vid svenska skolan i Kodaikanal fram till 1926 då hon förestod bibelkvinnoarbetet i Mayavaram. 1927 överflyttades hon till broderiskolan i Madurai och från 1928 var hon i Trichinopoly (idag Tiruchirappali) innan hon 1931 flyttade till Tanjore för att

vara föreståndare för skolhemmet vid läroverket för flickor. Där var hon fram till 1958 då hon reste tillbaks till Sverige.²⁵

Maja Jonssons arkiv består av 11 volymer och sträcker sig från år 1890 till år 1976. I volym 1 finns dagböcker och anteckningsböcker från åren 1890 och 1907-1972. En del av dagböckerna innehåller bibelcitат och verser och är inte lika användbara som de övriga dagböckerna, som är en ovärderlig källa om Maja Jonsson liv och tankar under nästan hela hennes levnadstid. De berättar om allt från hur hennes liv var innan resan till Indien, livet som förståndare på en kristen flickskola i Tanjore och senare som pensionär i Uppsala. Volym 2 och 3 innehåller brev från 1924 till 1976. Det förekommer kopierade brev som Maja skickade till Sverige, brev från Indien när hon var pensionär i Sverige, men några av de mest intressanta breven är brev och rundbrev (vissa är avskrivningar gjorda av Maja) från Lydia Vedanayakam som startade diakonissverksamheten i Tamulkyrkan och hon berättar i breven om sin diakonissverksamhet och människorna som var involverade i den. De beskriver även ofta det indiska samhället, bl.a. konflikten mellan de kristna och hinduerna. Även i avskrivningar av Majas egna brev till vänner finns det inlevelsefulla berättelser om skolan och eleverna, diakonissverksamheten och det indiska samhället. Volym 3 består av föredrag, anteckningsböcker och andra manuskript från åren 1936 till 1976 som också är värdefulla källor till en missionärs syn på det indiska samhället. Volym 5 innehåller s.k. officiellt material från åren 1901 till 1975 som består av Lydiakretsens protokoll, rapporter från Lydia Vedanayakam, årsredogörelser från Girls Christian High School i Tanjore och papper rörande ansökning om missionärstjänst samt pass. Volym 6, 7 och 8 består av fotografier från åren 1912 till 1960, volym 9 består av handlingar rörande studier i bl.a. grekiska från åren 1956 till 1970, volym 10 består av räkenskaper angående syster Lydias givare i Sverige och volym 11 består av tryckt material, bl.a. trycksaker och pressklipp.

5.3. Fredrik Kugelbergs arkiv

Karl Fredrik Kugelberg (1870-1963) föddes 20 september 1870 i Ljungarums församling i Växjö stift. Efter studier i Jönköping studerade han i Uppsala år 1888, han tog hovrättsexamen 1892, med. kand. 1897, med. Lic. 1902 och med. Hedersdoktor vid Uppsala universitet 1932. Innan han antogs i

---

²⁵ Maja Jonssons personalkort, SKM:s arkiv, kyrkokansliets arkiv, Uppsala.

missionens tjänst var han praktiserande läkare vid bland annat Skagersbrunn som han förestått 1902-1903. Han var amanuens vid Uppsala akademiska sjukhus ögonavdelning 1904 och tillförordnad överläkare där 4 månader. Han läste engelska i London 1905. 1905 reste han till Indien med sin fru Eva där han tjänstgjorde på missionsfältet i Madurai under 1905, Pattukottai 1906-1909 och Tirupputtur 1909-1932.²⁶

Arkivet består nästan uteslutande av Kugelbergs brev till sina föräldrar och andra anhöriga som är samlade i fyra volymer. Volym 1 består av brev från åren 1904 till 1912, volym 2 från 1913 till 1919, volym 3 från 1920 till 1924 och volym 4 från 1924-1930 som även innehåller fotografier, ett rundbrev från 1921, föredrag från läkarkongress i Kodaikanal 1910 samt en dagbok från 1912. Åren 1913, 1914, 1923 och en del av 1915 finns inga brev på grund av hemmavistelse i Sverige. Enligt uppgifter har en del brev tagits bort innan leverans till arkivet eftersom de endast rört familjeangelägenheter och det har i vissa brev klippts bort delar av breven, förmodligen av samma anledning. Dessutom finns det här och där över- och understrykningar i breven som tyder på att de kan ha använts till någon sorts publicering eller annat. Trots detta så är brevsamlingen unik och värdefull. De flesta breven är handskrivna och är rätt svårlästa, trots den prydliga handstilen, som man dock vänjer sig vid efter ett tag. Därför kan det oansenliga antalet volymer framstå som mer när man sätter sig och läser breven.

Kugelberg skriver till sin mor eller far varje vecka och man kan följa hans betungande arbete som ensam missionsläkare i Pattukottai och sedan verksamheten på polikliniken i Tirupputtur där han mestadels tog hand om ögonoperationerna. Eftersom han skriver nästan varje vecka kan man följa utvecklingen på sjukhuset. Han beskriver de tillbyggnader som görs, personalen på sjukhuset och hur de sköter sitt jobb, glädjen när man äntligen får elektrisk belysning och lättnaden när Dr. Ysander tar sin examen i engelska så Dr. Kugelberg blir lite avlastad och kan hålla på med det han helst vill göra: ögonoperationer. Breven ger också en insikt i sjukvården i Indien under början av 1900-talet. Han redogör för de behandlingar och operationer som utförs och han skildrar sin utveckling i behandlingen av ögonsjukdomar och klagar när det kommer patienter som tidigare har varit till lokala läkare, "kvacksalvare" som han kallar dem, som enbart gjort saken värre. Förutom detta ger breven också en bild av det indiska samhället, missionärsverksamheten och hur det är att vara missionär under början av 1900-talet. Det är intressant att läsa om

---

²⁶ Fredrik Kugelbergs personalkort, SKM:s arkiv, kyrkokansliets arkiv, Uppsala.

missionärens syn på det indiska samhället, men även indiernas syn på missionen, som Kugelberg uppfattar den, kommer fram i breven.

6. Missionärsarkivens forskningspotential

I dessa arkiv finns massor av intressanta forskningsmöjligheter. Det finns många områden inom missionsvetenskapen, historia och indologi där dessa arkiv skulle vara till stor nytta. Många forskningsämnen döljer sig i dessa arkiv, men att redogöra för dem alla skulle vara omöjligt, så istället har jag valt ut ett par ämnen som jag tycker dessa arkiv i synnerhet speglar.

6.1. Indiens samhälle ur missionärernas perspektiv

Missionens rasistiska mentalitet

En av de saker som är speciellt för alla dessa tre arkiv är att de speglar Indien under 1900-talet ur missionärens perspektiv och här och där får man också veta lite grann om hur Indierna ser på missionärerna, i alla fall hur missionärerna tror att Indierna ser på dem. Främst breven, dagböckerna och manuskripten avspeglar den mentalitet som fanns inom missionen i början av 1900-talet. Speciellt gäller detta Fredrik Kugelbergs arkiv. Under hans tid, då missionen bara precis hade krupit ur sin vagga så fanns det inom missionen en helt annan grundsyn än vad dagens mer integrerade samhälle visar. Indierna var inte Indier, de var ”infödingar” och ett folk som inte klarar sig själva. De ansågs vara i desperat behov av hjälp och att ta till sig kristendomen. De var som barn som behöver fostras. Missionärerna var där för att hjälpa Indierna och Indierna framstod ofta som otacksamma ur missionärernas ögon. Denna otacksamhet är något som Kugelberg nämner ett flertal gånger i sina brev. Detta är något som verkar ha funnits allmänt inom missionen i början av 1900-talet. Likaså rasismen som också är något som avspeglas i arkiven, i alla fall de tidigaste åren, i början av 1900-talet. Jag tänker främst på Kugelbergs arkiv. Även om han inte skulle kallats rasistisk under sin samtid var han bärare av en allmän inställning och tidsanda. Detta är inte något som framgår särskilt tydligt i de andra två arkiven, vilket troligtvis beror på att de ligger längre fram i tiden då

samhället och tidsandan var annolunda. Västvärlden hade blivit mer integrerad och förstående för andra kulturer.

Det Indiska samhället

De tre arkiven är betydelsefulla källor till information om det indiska samhället under 1900-talet. De skriver hem till sina vänner och bekanta som naturligtvis vill veta lite om hur det Indien är och hur folket är. Speciellt Maja Jonsson ger väldigt inlevelsefulla skildringar över det dagliga livet, folkmassorna och stojet från barnen. I hennes arkiv finns en stor mängd dagböcker där hon skriver om sitt liv, sin verksamhet och hennes omgivning. Särskilt i breven till hennes vänner beskriver hon målande miljön i Indien, oväsendet på stationen, palmerna och missionsområdet som hon kallar för ”mission compound”.²⁷ Till några vänner ger hon t.o.m. en sinnesrik skildring över hur det skulle vara och vad som skulle hända om de kom och hälsade på henne och hon mötte dem på stationen. I Majas arkiv finns dessutom en hel del manuskript och föredrag och anteckningsböcker, vilka hon mestadels skrev som pensionär i Sverige. Ett av hennes föredrag handlar om ett ämne som hon till synes höll varmt om hjärtat: kvinnan i det nya Indien.²⁸ Det handlar om hur kvinnans situation var och de förändringar som skedde efter Indiens frigörelse från England 1947. Hon berättar att den indiska kvinnan äntligen fick arvsrätt, och folkets olika åsikter om detta och varför vissa inte tyckte det var en bra idé. Varför inte alla tyckte om den nya lagen hade inte alltid att göra med att man missunnade kvinnan något eller ville ha makt över henne. Det var nämligen så att i och med att kvinnan fick arvsrätt så delades jorden upp i mindre och mindre delar och man kunde inte längre hålla kvar hela jorden inom familjen. En annan av de nya lagarna var att man fick inte gifta bort sina döttrar innan de var 14 år. Ämnet Indien efter frigörelsen återkommer också i andra föredrag. I dessa berättar hon om kastsystemet och hennes syn på det, den heliga kon och Tamulkyrkan i Indien. I hennes brev kan man även läsa om frigörelsen och namnet Gandhi dyker upp lite här och var.

Hur livet var efter frigörelsen är något som man också kan läsa om i Diehls handlingar. De båda makarna Diehl var liksom Maja Jonsson med om hela andra världskriget och vägen till Indiens frigörelse och detta avspeglas förstås i materialet. Tamulkyrkan hade parallellt med landet också sin egen kamp för

---

²⁷ Maja Jonssons arkiv, volym 3.

²⁸ Maja Jonssons arkiv, volym 4.

frihet. Den hade en egen kyrkoordning sen 1919, men den svenska och tyska missionen hade fortfarande rätt mycket att säga till om och rätt till insyn på viktiga sektorer av kyrkans eget område. Men det var ju i Indien kyrkan var och den borde därför styras av Indier. Man tyckte att det var dags att bli självständiga. I januari 1950, samma år som Indien blev republik antog man ett s.k. B-dokument som reglerade samarbetsformerna. Allt arbete som tidigare utförts av missionerna inom kyrkans område skulle underordnas kyrkans ledning.²⁹ Kyrkans väg till självständighet speglas i alla arkiven, men främst i Diehls handlingar. Carl Gustav Diehl funderade mycket på det här och det finns mycket diskussioner om detta i handlingarna och han skrev även texter om ämnet varav en är från slutet av 1930-talet där han diskuterar missionens samband med Tamulkyrkan.³⁰

Naturligtvis finns det också i Fredrik Kugelbergs handlingar en hel del som berättar för oss om Indien och samhället ur många olika aspekter. I sina utförliga brev beskriver han ofta hans situation och omgivning. Det kan vara rent materiellt som hur huset och omgivningarna ser ut, men ofta får man också en bild av stämningen på missionsfältet. Han beskriver människorna och deras sätt att vara, hur de reagerar på olika saker och hur de betar sig. Det sociala glappet mellan de vita missionärerna och det indiska folket märks tydligt av i breven. De enda indier som de umgås med förutom de som arbetar på sjukhuset är ett par som bott i England i flera år och som var mer som dem själva, som västeuropéer. Denna sociala bit märks tydligast i början av 1900-talet och ”överheten” märks mindre och mindre ju längre fram i tiden man kommer och ju mer självständiga Indien blir. Under Maja Jonssons och Carl Gustav Diehls tid är Indien mer integrerat, i alla fall inom den kristna världen, och de vita missionärerna tycker sig inte vara finare än Indierna längre. Detta är i alla fall inte något som märks i arkiven.

När man väljer dessa arkiv som en källa till det indiska samhället och det indiska folket under 1900-talet måste man emellertid ha i åtanke att detta är kristna människors, missionärers, synpunkter på ett samhälle som ligger långt från deras eget land både ifråga om avstånd och sätt att se på saker och ting. Jag menar inte att de har fel om olika saker, men däremot så kan deras beskrivningar av landet och folket vara färgade av den syn de fick med sig hemifrån. Detta är något som borde minska med tiden, ju längre fram i tiden man kommer i handlingarna. Arkivbildarna är ju trots allt personer som bodde

---

²⁹ Hallenkreutz, 1974, s. 30.

³⁰ Agnes Diehls och Carl Gustav Diehls arkiv, volym 3B:1.

där väldigt länge, ofta en stor del av sitt liv. Indien blev deras nya hemland och efter ett tag början man förstå landets människor bättre och deras sätt att vara. Dessa arkiv kan vara en bra källa till hur Indien såg ut på 1900-talet, men det de är framför allt är en bra källa till de svenska missionärernas syn på det indiska samhället.

6.2. Världskrigen och samarbetet med Leipzigmissionen

Kugelbergs arkiv ger en hel del information om missionsverksamheten och speciellt samarbetet med tyskarna verkar vara något som Kugelberg själv hade intresse av. Hans brev visar den mörka stämning som låg över landet när det första världskriget rasade. ”Det nu rådande politiska förhållande kasta dock sin starka skugga över allt mänskligt liv”.³¹ säger han i sina brev från 1915. Detta var något som påverkade landet på många olika sätt. Indien var ju en engelsk koloni ända till början av andra världskriget.

De svenska missionärerna tog över tyska missionärernas arbete när det första världskriget startade och tyskarna var tvungen att åka tillbaka till Tyskland. Detta bidrog till en hel del extra arbete för svenskarna och det är märkbart i hans brev. Det var en stor börda som lades på missionärernas axlar och det var många som inte orkade med och åkte tillbaks till Sverige. Den stämning som fanns bland missionärerna och de känslor de hade över detta framgår tydligt av Kugelbergs brev. Övertagandet av tyskarnas fält innebar också ekonomiska inskränkningar på många områden, även för sjukhuset. Att livet i Indien påverkades av kriget är märkbart i breven. Kugelberg skildrar Indiernas åsikter och fruktan. I ett brev från 1916 berättar han att de sista tyskarna reser hem och Kugelberg tror att tysk mission ”är ett minne blott”³² under en lång tid framöver, vilket också skulle visa sig stämma. Under 1920-talet är tyskarna fortfarande borta och den ökade arbetsbördan är ett återkommande ämne i hans brevskrivande under åren. Kugelbergs åsikter om att samarbeta med tyskarna märks också i breven. Den svenska missionen genomgick en kris och allt fler missionärer hoppar av. Det har gått så långt så att Kugelberg fruktar en upplösning. Han vill gärna bli av med den norra delen av fältet, som var det fält som svenskarna tog över, men han vill inte samarbeta med Leipzigmissionen. ”Det är som att gå med en kloss om foten” uttrycker

---

³¹ Fredrik Kugelbergs arkiv, volym 2

³² Fredrik Kugelbergs arkiv, volym 2

han det. Han önskar hellre att Indiernarna tar över fälten, men uttrycker på andra ställen tvekan över att de skulle klara av det. Denna motvilja att samarbeta med tyskarna kommer fram lite här och var i breven. I breven från 1926 berättar han om problemen som uppstår när svenskarna försöker samarbeta med tyskarna när de fick tillåtelse att komma tillbaka till Indien. Det uppstod bråk om de stationer som svenskarna haft under tyskarnas frånvaro som svenskarna anser är deras. Han anser själv att svenskarna inte ska samarbeta med tyskarna eftersom de är för svåra att samarbeta med. Tyskarna saknar engelsmännens ”taktfulla, belevade sätt”³³ enligt Kugelberg. De är för olika oss svenskar menar han. ”Det är bäst att vi hålla oss ifrån varandra så mycket som möjligt. Framtiden skall nog ge mig rätt”.³⁴

Även Agnes Diehls och Carl Gustav Diehls arkiv speglar frågan om förhållandet mellan den svenska och tyska missionen och förhållandena under krigstiden. För Diehls del är det andra världskriget det är fråga om. Carl Gustav Diehl var under utbrytandet av kriget verksam vid U.C. Highschool i Madurai. Under det andra världskriget klarades krisen bättre än vid det första då det nu fanns en stark inhemsk kyrka som kunde ta över ansvaret. Det norra fältet, som var tyskarnas, ställdes under en kommitté med missionärer och indiska medarbetare och Diehl blev ordförande och sekreterare i denna kommitté.³⁵ Även om handlingarna från denna kommitté inte finns i Diehls arkiv så finns det ändå en hel del material som avspeglar detta händelseförlopp. Makarna Diehl var under hela kriget placerade i det norra fältet.

6.3. Missionens sjukvård och diakonissverksamheten

Fredrik Kugelbergs brevsamling ger värdefull information när det gäller missionens sjukvården från 1904 till 1930. Han var den som var med och byggde upp sjukvården och sjukhuset i Tiruputtur. I breven till hans mor och far skildrar han från de första breven till de sista sjukhusets verksamhet. Nästan vecka för vecka kan man följa arbetet, de glädjeämnen och motgångar först en ensam missions läkare kan ha, senare en läkare på ett stort sjukhus i en indisk landsort. Man kan läsa hur insamlingsarbetet till det nya sjukhuset i Tiruputtur går och sedan hela byggnadsprocessen. Hela tiden får man också reda på saker i hans liv runt omkring arbetet på sjukvården. Han beskriver nämligen

---

³³ Fredrik Kugelbergs arkiv, volym 4

³⁴ Fredrik Kugelbergs arkiv, volym 4

³⁵ Diehl, 1974, s. 50.

ingående vad han gör på dagarna. Vilka tiden han arbetar, att han tar en siesta när det är som varmast på dagen och livet i och runt det hus de bor i. Även sådana saker som vad tjänarna får i lön finns med. Efter flytten till Tiruputtur kommer de mest ingående beskrivningarna av sjukhusets verksamhet. I nästan varje brev talar han om hur mycket patienter det varit den veckan. Han berättar om patienterna, ibland även hur de ser ut, vilka åkommor de lider av och ofta även vad de gjort för att bota dem och vilka operationer de gjort. Detta gör att man får detaljerade bilder av hur man behandlade sjukdomar och hur och man utförde operationer under denna tid. Ofta klagar också Kugelberg på att patienterna varit hos inhemska läkare innan vilket enligt honom brukar göra åkomman värre. Hans specialitet är ögon och det är också det som vi får reda på mest om i breven. Vi får följa hans kamp om att få dit fler läkare som kan avlasta honom för han vill ju helst hålla på med ögonoperationer. Att göra blinda seende är en dröm som Kugelberg haft sedan barndomen. Det var hans farmor som berättade för honom om en läkare som gjorde blinda seende och därigenom skapade detta intresse hos honom.³⁶ När han äntligen fick fler läkare till sjukhuset så är det detta han mest håller på med på sjukhuset, vilket också framgår av breven när beskrivningar av ögonoperationer börjar att bli nästan de enda operationerna han berättar om under de senaste breven. Genom detta så får man naturligtvis reda på en del om de sjukdomar som fanns hos befolkningen i Indien under denna tid. Sockersjuka är vanligt säger han och menar att det är av den anledningen att det finns så många vegetarianer.³⁷ Man får också läsa om olika epidemier som går, exempelvis kolera som var väldigt allvarligt på den tiden.

Man får också veta en del om sjukhusets byggnader och skötseln av sjukhuset. Han skildrar hur de bygger tillfälliga hyddor när det är stor lokalbrist, vilka hus det finns och vad de används till. När man äntligen fått pengar för byggandet av mer permanenta byggnader berättar han om vilka som sponsrat. Han beskriver även hur sjukhuset finansieras vilka bidrag man får från missionsstyrelsen och hur man skaffar pengar till det som man inte får pengar till. missionsläkarnas vilja att hjälpa människor dyker upp lite här och var i breven. T.ex. får man reda på att medicin och instrument måste finansieras av patienterna, men att patienterna får ge vad de har råd med. Det verkar inte vara någon som blir utan sjukvård för att de inte har pengar, om man får tro Kugelberg själv. Man får med andra ord veta allt om missionens

---

³⁶ Björck, Maj, 1949, "Läkandets tjänare", s.186.

³⁷ Fredrik Kugelbergs arkiv, volym 1.

sjukvård och skötseln och byggandet av ett missionssjukhus i Indien i början av 1900-talet.

Diakonissarbetets utveckling får vi veta en hel del om i Maja Jonssons arkiv. Maja var nära vän till Lydia Vedanayakam som startade verksamheten. Hon hängde med från början och under hennes tid som pensionär i Uppsala höll hon många föredrag i ämnet bland annat för Syster Lydia kretsen som verkar för Syster Lydia Vedanayakam genom bland annat insamling av pengar. Hennes föredrag finns sparade i arkiven och är bra beskrivningar av verksamhetens utveckling, skrivna med en personlig känsla³⁸. Det värdefulla och originella med dessa föredrag är inte bara verksamhetens utveckling. Eftersom hon känner de flesta som var med i denna utveckling kan hon också berätta hur det var på invalidhemmet, vilka kvinnor de var som bodde där och hur de mådde där. För att komplettera detta finns det brev till Maja och rundbrev till Syster Lydia kretsen från Lydia själv från 1959, både skrivna av henne själv och avskrivna av Maja.³⁹ Dessa ger utomordentliga komplement till Majas berättelser. Att få höra om diakonissarbetets utveckling med Lydias egna ord är självklart ovärderligt. Lydias brev kan ge mer ingående information än Majas när det gäller beskrivningar av lärarna och eleverna, vilka lektioner de har osv. Det som är extra intressant är att man får veta vad som hänt eleverna då hon berättar om de gift sig och vilka jobb de fått och även vissa ögonblickshistorier om vad barnen hittat på. Däremot får man inte reda på om det är några elever som inte lyckats. Till skillnad från rundbreven innehåller breven till Maja hennes personliga tankar och åsikter om vad som händer i hennes värld. Till detta finns även brev från personalen på hemmen och en årsberättelse från 1960 om Bethesda och Bethlehem. I hennes manuskriptsamling finns också en skrivbok, antagligen från 1960-talet, med beskrivningar av människor på hemmen.

---

³⁸ Maja Jonssons arkiv, volym 4.

³⁹ Maja Jonssons arkiv, volym 2.

7. Förhållandet mellan SKM:s arkiv och missionärsarkiven

SKM:s arkiv finns på kyrkokansliets arkiv i Uppsala och består främst av styrelsens, kansliets, ekonomiavdelningens och fältavdelningens handlingar. SKM:s arkiv består av A: protokoll, B: arkivexemplar av utgående handlingar, C: Diarier, D: register och liggare, E: inkomna handlingar bestående av korrespondens från missionsdirektorn, ekonomiavdelningen, fältavdelningen och sekreterare, F: ämnesordnade handlingar bestående av missionsdirektorns, ekonomiavdelningens och hemlandsavdelningens handlingar, G: räkenskaper, H: statistik, J: kartor och ritningar, K: fotografier och Ö: övrigt. Handlingarna från missionens avdelning i Indien från 1890-talet till 1973 finns bevarad separat från SKM:s arkiv i samma arkivinstitution. Det är ej ordnat och förtecknat, utan verkar ha nedtecknats volymvis som det kom in till arkivet. Det består av korrespondens mellan styrelsen och missionsrådet i Indien, protokoll, räkenskaper, handlingar rörande National Federation of Churches, handlingar rörande National Council of Churches, missionärsfiler, årsrapporter, handlingar rörande egendomar samt övrigt.

I SKM:s arkiv finns inga handlingar från missionärerna, vars arkiv jag har undersökt, förutom möjligtvis korrespondens från Carl Gustav Diehl eftersom han var medlem i missionsrådet några gånger under 1940-talet och biskop i Tamulkyrkan 1967 till 1972. Korrespondens från andra missionärer kan också förekomma. I missionsrådets i Indien arkiv måste man p.g.a. den undermåliga arkivförteckningen gå in i arkivet för att få reda på närmare vad det är för handlingar, vilket jag inte haft tid till. Eftersom Carl Gustav Diehl var ordförande i missionsrådet kan jag emellertid sluta mig till att handlingar av denna hans verksamhet borde finnas i arkivet. Av arkivförteckningen får man i alla fall veta att en volym innehåller hans korrespondens. Även handlingar från andra missionärer finns med all säkerhet i detta arkiv eftersom det var missionärer som arbetade i missionsrådet, skillnaden är emellertid att dessa handlingar mestadels har en kvantitativ karaktär av strama fakta medan missionärsarkiven innehåller mer personliga handlingar. Det är här missionärsarkivens styrka finns. Anledningen att använda missionärsarkiv i

forskningen är främst den att handlingarna är personliga. Om man tar Agnes Diehls och Carl Gustav Diehls arkiv som exempel så innehåller det handlingar rörande verksamheten som t.ex. protokoll, men den största delen av arkivets handlingar är av personlig karaktär. Det finns en stor brevsamling samt föredrag och predikningar som ger värdefull information som handlingar från de andra arkiven inte kan ge. Dessutom finns det ett stort antal arkiv från missionärer vars handlingar inte har hamnat i exempelvis SKM:s arkiv, dessa är då en stor källa och ett utomordentligt komplement till SKM:s arkiv.

8. Slutdiskussion

Missionärsarkiven är viktiga komplement vid forskning om missionshistoria. De olika missionsorganisationernas arkiv är värdefulla källor för missionsvetenskapen. Missionärsarkiven bidrar med en viktig faktor som de andra arkiven inte i lika stor utsträckning kan ge. De är personliga. De är bilder från missionärernas liv och innehåller deras tankar och deras åsikter. Genom handlingar från dessa arkiv kan man få fram hur missionärerna själva uppfattade olika situationer och hur de såg på saker och ting, ofta är det något som inte kommer fram i de andra arkivens handlingar. Om man tar en titt på arkivet från Svenska kyrkans mission i Indien så innehåller det mestadels protokoll, räkenskaper, årsberättelser och annat som är en viktig källa vid forskning om missionen i Indien. Handlingarna har emellertid mestadels en kvantitativ karaktär av strama fakta och ofta behövs det något komplement till detta. Det är därför missionärsarkiven är viktiga. Från dem får man personlig information och personliga åsikter från missionärerna själva. Kugelberg var ju med och byggde upp missionens sjukvård och beskriver utvecklingen i sina brev ur hans synpunkt och med egna tankar. När det gäller diakonissarbetet så var Maja Jonsson med om en stor del av arbetets utveckling och var dessutom en nära vän till diakonissan Lydia Vedanayakam. I hennes arkiv kan man läsa skildringar om diakonissarbetets utveckling skrivna av någon som varit med om utvecklingen personligen. Även i Diehls arkiv så kommer hans åsikter fram i handlingarna om en biskops arbete eller i förhållandet med Leipzigmissionen.

Fredrik Kugelbergs arkiv är en unik källa till personlig information om Indiens samhälle och missionshistoria från 1904 till 1930. Hans brev innehåller perspektiv på många olika element inom missionen i Indien. I hans brev till föräldrarna skildrar han hur han ser på Indiens samhälle och det indiska folket och hur situationen är mellan missionärerna och indierna. Det som är mest intressant är den sociala skillnaden dem emellan som framkommer väldigt tydligt. Ur hans brev kan man utläsa hur missionärerna ser på både sig själva och Indierna och de olikheter som finns dem emellan. Materialet avspeglar den mentalitet som fanns inom missionen och västvärlden rent generellt och även synen på missionärernas roll. Man ansåg att missionärerna är där för att hjälpa

Indierna och missionärerna anser dem ofta vara otacksamma för detta. Det här är något som kommer till starkt uttryck i hans brev. Kugelbergs arkiv är också en källa till missionssjukvården i Indien. Han ger levande beskrivningar av missionssjukhuset, dels rent materiellt, det vill säga hur sjukhuset byggdes upp och hur det ser ut, men även stämningen på sjukhuset och hans personliga glädje och motgångar får man en stark bild av i materialet.

Maja Jonssons dagböcker och manuskript ger en personlig bild av samhället i Indien under åren 1922 till 1958. Det finns målande beskrivningar av det dagliga livet och folket. Speciellt kvinnans situation verkar ha varit ett ämne hon var särskilt intresserad av. Arkivet innehåller flera manuskript som beskriver kvinnans situation i Indien och den utveckling som skedde efter Indiens fick självständighet 1947. Det som annars är speciellt för hennes handlingar är att de ger en personlig inblick i diakonissverksamhetens framväxt. Hon var en personlig vän till den första diakonissan inom Tamulkyrkan och har följt diakonissarbetet sen starten. Sedan Maja blev pensionerad och hon flyttade hem till Sverige var hon verksam i Syster Lydia kretsen som bl.a. arbetade för att samla in pengar åt Syster Lydias verksamhet. Det finns bevarade årsberättelser och rundbrev från Syster Lydia om diakonissverksamheten, men utöver det finns det också personliga brev från syster Lydia själv som bidrar till privata bilder av verksamheten på invalidhemmet och barnhemmen. Där får man veta sånt som man inte hittar på så många andra ställen, berättelser om kvinnorna och barnen som bodde där.

Agnes Diehls och Carl Gustav Diehls arkiv speglar den svenska missionens arbete från år 1932 till år 1972. Det som framkommer starkt i materialet är samarbetet med andra missioner, först och främst Leipzigmisionen, och förhållandena under andra världskriget. Carl Gustav Diehl var tillsammans med sin fru Agnes Diehl personligen involverad i arbetet som tillkom när den svenska missionen övertog tyskarnas arbetsfält när kriget kom och hans handlingar avspeglar naturligtvis detta genom hans perspektiv och hans personliga tankar. Detta är också något som finns i Kugelbergs arkiv. Där är det helt och hållet hans egna privata tankar om förhållandet med Leipzigmisionen och hur svårt det är att samarbeta med tyskarna, vilket kan tillsammans med Diehls arkiv ge dyrbar information om hur de svenska missionärerna såg på samarbetet. Ett annat samarbete som kommer till uttryck i Diehls handlingar är förhållandet mellan den inhemska Tamulkyrkan och missionen. Tamulkyrkans väg till självständighet från missionen var en process som Diehl varit med en stor del av och den är också bevarad i arkivet. Där finns hans personliga åsikter om detta bevarade i bl.a. en rad föredrag och

texter han skrivit i ämnet. Det som går som en röd tråd genom alla tre arkiven är förstås närvarande också i detta arkiv. Reflektioner om det indiska samhället finns i överflöd även här och det är därför dessa tre arkiv är utmärkta källor till jämförelser av det indiska samhället sett ur missionärers ögon. Tillsammans speglar de det indiska samhället och missionen från 1905 till 1993.

9. Sammanfattning

Jag tycker det är väldigt viktigt att missionärsarkiven används och att man tar till vara på deras möjligheter. Jag vill föra fram dem i ljuset och inspirera människor till att utnyttja deras fulla potential. Syftet med den här uppsatsen är att ta reda på vad missionärsarkiven har för forskningspotential och vad som skiljer dem från andra arkiv som används till forskning om mission, t.ex. Svenska Kyrkans Missionsstyrelsens arkiv. Mina frågeställningar är:

Vad är det som skiljer missionärsarkiven från andra typer av missions arkiv, som t.ex. Svenska kyrkans missionsstyrelsens arkiv?

Vad har missionärsarkiven för forskningspotential?

Jag valde ut tre personarkiv i kyrkokansliets arkiv i Uppsala. Den första var missionsläkaren Fredrik Kugelbergs arkiv, den andra var Maja Jonsson, arkiv. Hon var till största delen av sin vistelse föreståndare av ett skolhem för flickor i Tanjore. Den tredje var Agnes Diehls och Carl Gustav Diehls arkiv. Carl Gustav Diehl var verksam inom olika områden inom missionen, han var bl.a. den indiska lutherska kyrkans biskop i Tranquebar. Genom detta urval fick jag inblickar i tre olika missionärsverksamheter och tre olika personers syn på saker och ting och kunde söka efter samband och röda trådar i tre olika missionsverksamheter.

Missionärsarkiv kan vara viktiga komplement till andra arkiv som används inom missionsvetenskapen, som t.ex. Svenska kyrkans missionsstyrelsens arkiv. Det som är speciellt med dessa arkiv är att de är personliga och innehåller missionärernas egna perspektiv och tankar, ofta är det något som inte kommer fram i andra arkivs handlingar. Något som är speciellt för alla tre arkiven är att de speglar Indien under 1900-talet ur missionärers synpunkt och den mentalitet som fanns inom missionen. Särskilt Fredrik Kugelbergs arkiv visar missionens syn på det indiska folket som barn som inte klarar sig själva och behöver fostras, detta är emellertid något som ändras med tiden och det syns också i de andra två arkiven som är lite senare i tid än Kugelbergs. Men det som är

gemensamt för alla tre är de livfulla beskrivningar av det indiska samhället och folket och deras förhållande till missionen. Särskilt Maja Jonsson ger väldigt målande beskrivningar av detta. Ett annat ämne som kommer fram synnerligen starkt i alla tre arkiven är samarbetet mellan Leipzigmissionen och Svenska kyrkans mission och förhållandena under de två världskrigen när de tyska missionärerna var tvungna att dra sig tillbaks till Tyskland och svenskarna övertog allt missionsarbete. Där kompletterar Kugelbergs och Diehls handlingar varandra bra då de var med om ett varsitt världskrig. Ett annat samarbete som särskilt Diehls arkiv uppvisar är det mellan de två missionerna och Tamulkyrkan. Andra forskningsmöjligheter dessa arkiv uppvisar är missionssjukvården i början av 1900-talet, då Fredrik Kugelberg var en framstående missionsläkare och i hans brev till sina föräldrar kan man följa allt om livet på ett missionssjukhus. Han beskriver ingående allt från skötseln av sjukhuset, de operationer han gör till hur personalen sköter sig. Ett närstående ämne är diakonissverksamheten som vi kan följa ända från början i Maja Jonssons handlingar. Maja Jonsson var nära vän till Lydia Vedanayakam som startade verksamheten och i manuskript och brev från Lydia själv kan man följa utvecklingen och samtidigt få Lydias egna perspektiv på detta.

Bilaga 1

Tamil Nadu, södra Indien

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

Agnes Diehls och Carl Gustav Diehls personarkiv, kyrkokansliets arkiv,
Uppsala

Maja Jonssons personarkiv, kyrkokansliets arkiv, Uppsala

Fredrik Kugelbergs personarkiv, kyrkokansliets arkiv, Uppsala

Svenska Kyrkans Missions arkiv, kyrkokansliets arkiv, Uppsala

Litteratur

Björck, Maj, 1949, "Läkandets tjänare", *Svenska kyrkans mission 75 år*.
Uppsala. s. 186-189.

Bäfverfeldt, Arvid, 1949, "Vår mission genom sjuttiofem år". *Svenska kyrkans mission 75 år*. Uppsala. s. 11-129.

Diehl, 1974, Carl Gustav, *Arvet från Tranqebar*. Stockholm

Fredriksson, Berndt, 2002, "Arkivvetenskap – historia och framtid", *Arkiv, samhälle och forskning 2002:2*. Stockholm s. 77-95.

Hallenkreutz, Carl F, 1974. "25 otroliga år. Linjer i SKM:s utveckling 1949-1974." *Svenska kyrkans missions årsbok 1974*. Uppsala, s. 25-70.

Sandegren, Herman, 1924, *Svensk mission och Indisk kyrka*. Uppsala

Elektroniska källor

Furberg, Tore, *SKM i backspegeln*, <http://www.svenskakyrkan.se/skm/>, 2004-01-03

Historik, <http://www.svenskakyrkan.se/skm/>, 2004-01-03